

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

специфіку і труднощі. Водночас саме вони роблять урок більш цікавим та стимулюють пізнавальну діяльність учнів. На уроках учні вчать мислити, узагальнювати, застосовувати знання на практиці та робити висновки. Саме робота з візуальними джерелами вчить учнів критично мислити, самостійно інтерпретувати історичні джерела, робити аналітичні прогнози, відстоювати свою думку, працювати у творчому колективі, набувати культури дискусії, усвідомлювати особисту відповідальність і громадянський обов'язок.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
2. Ермоленко А. Роль візуальних джерел інформації у формуванні інформаційної компетентності учнів на уроках історії // Історія та суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2015. – №6. – С.20-25.
3. Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті // Історія в школах України. – 2007. – №6. – С.3-12.
4. Поняття історичного джерела [електронний ресурс]. – Режим доступу :http://pidruchniki.com/20080215/istoriya/ponyattya_istorichnogo_dzherela

Зінченко С. М. *

ВИКОРИСТАННЯ ОПОРНИХ СХЕМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ ТА ЧАСОВИХ ФОРМ ДІЄСЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті йдеться мова про переваги впровадження мнемотехнік, зокрема про те, як оптимізувати навчальний процес, використовуючи схеми під час вивчення числівників та часових форм дієслів на уроках англійської мови. Подано матеріали з історії мнемотехніки та оригінальні схеми, що значно скорочують час на пояснення матеріалу.

Швидкі зміни в соціально-економічному житті суспільства, зростання обсягів інформації обумовлюють підвищення вимог до якості знань випускника, що змушує вчителів та науковців шукати оптимальні шляхи ефективної передачі знань та формування відповідних навичок.

У проєкті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки серед стратегічних напрямів розвитку освіти визначено такі:

- створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, форм та засобів здобування освіти;
- забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі.

---

* © Зінченко С. М.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Оскільки важливим принципом сучасної освіти є оптимізація навчання через застосування інноваційних технологій, то логічно використовувати в навчальному процесі один із найдієвіших методів трансляції, засвоєння, репродукування та творчої трансформації інформації, яким є мнемотехніка.

Основним завданням на початковому етапі навчання є формування та розвиток навичок обробки інформації – основи навчально-пізнавальних умінь. Подальше навчання має йти в напрямі інтеграції з мнемотехнічними методами та прийомами розвивального навчання.

Г. Чепурний зазначає, що під час обробки інформації виникають труднощі:

- під час логічної обробки нелогічної інформації;
- витіснення попередньої інформації потоком нової;
- відсутність раціонального повторення та закріплення;
- слабка мотивація;
- механічне запам'ятовування;
- низька концентрація уваги;
- відсутність навичок полегшення засвоєння нової інформації.

Науковець вважає, що мнемотехніка ефективно допомагає розв'язати зазначені проблеми завдяки формуванню відповідних навичок, творчому підходу та створенню ситуації успіху, що є найдоцільнішою мотивацією процесів ефективного навчання [7, с.16].

Проблеми розвитку та функціонування пам'яті вивчали Р. Аткинсон, Л. Виготський, Н. Во, Г. Еббінгауз, О. Лурія, Д. Норман, Р. Шиффрн та ін.

Мнемотехнікам присвячені дослідження Дж. Бруно, Т. Б'юзена, В. Козаренка, В. Шаталова та ін.

Метою статті є висвітлення переваг застосування на уроках англійської мови прийомів мнемотехніки, зокрема структурно-логічних схем при вивченні числівників та часових форм дієслів.

«Історичний розвиток пам'яті починається з тієї миті, коли людина переходить вперше від користування своєю пам'яттю як природною силою до панування над нею» – так говорив відомий психолог Л. Виготський [2, с. 36]. Це панування означає, що на певному етапі розвитку людина накопичує достатній психологічний досвід, достатнє знання законів, за якими працює пам'ять, і переходить до застосування цих законів. Виховання словесно-логічної пам'яті стимулює розвиток розумової діяльності – розвиток уміння аналізувати, виділяти в предметах певні властивості, ознаки, порівнювати узагальнювати, об'єднуючи різні предмети, класифікувати предмети та явища на підставі зроблених узагальнень, установлювати смислові зв'язки.

На думку Т. Зинченко, розвиток інтелекту – це стихійний процес, підпорядкований своїм особливим законам, процес визрівання операційних структур, що поступово виростають із

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

предметно-життєвого досвіду дитини [3, с.123]. Методики мнемотехніки, завдяки пошуку аналогій та образному мисленню, розвитку асоціативної пам'яті покращують швидкість сприймання інформації, дають змогу знайти рівновагу між набутими та новими знаннями, оптимізувати власну інтелектуальну діяльність.

Л. Столяренко визначає мнемотехніку як спосіб покращення засвоєння нової інформації шляхом утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [5, с. 2]. Ці прийоми використовують для покращення засвоєння складної інформації, що не має, на думку того, хто її вивчає, логічного зв'язку і потребує тривалого зберігання і подальшої репродукції. Створені за допомогою мнемотехнічних прийомів асоціації поліпшують рівень запам'ятовування, тобто точність та обсяг відтворення інформації збільшується в рази. Паралельно розвиваються й інші пізнавальні процеси: учні шукають власні способи мнемотехнічної трансформації інформації. Не зубріння, а творча адаптація інформації, покращують мотивацію навчання, підвищують тривалість зберігання та якість відтворення засвоєної інформації.

Розквіт мнемотехніки припадає на кінець ХХ – початок ХХІ ст. Найвідомішим прихильником і пропагандистом використання мнемотехнічних прийомів є дуже відомий на теренах пострадянського простору Володимир Федорович Шаталов. Структурно-логічні схеми й аркуши опорних сигналів – ефективні інструменти навчання. Методика В. Шаталова, розквіт популярності якої припав на 80-ті роки, – це суміш різноманітних засобів: схеми, малюнки, графіки, креслення, формули, умовні знаки, цифри, поняття, короткі фрази, цифри, використання кольору. Цей інструментарій радить використовувати Володимир Федорович під час складання опорних сигналів: «Думка, образ, слово можуть приходити до нас у найнесподіваніших комбінаціях. При цьому одні з них можуть переважати. Інші грати допоміжні ролі, але, будучи взаємопов'язаними, відокремитися вони вже не можуть ніколи. Це природна властивість нашої пам'яті, що є основою і наукового, і літературного, і будь-якого іншого сприйняття навколишнього світу» [6, с. 37]. В. Шаталов показав, як можна закодувати великі тексти підручника за допомогою ключових слів, букв – сигналів, креслень, що «забезпечують логічно послідовне розкриття теми і під час подання нового матеріалу вчителем, і під час підготовки учнів до уроків, і під час усіх видів усних відповідей: це своєрідна основа, лінія розвитку думки, зокрема й творчої». Використовуючи опорні сигнали, учні легко можуть відтворити вивчений матеріал.

Різновидом СЛС (АОС) є інтелект-карти, одним із розробників яких є Тоні Б'юзен. Його карти за способом побудови відтворюють процес асоціативного мислення. Методики В. Шаталова та Т. Б'юзена дуже схожі, а єдина відмінність – розташування складових частин: Т. Б'юзен пропонує починати

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

з центральної фігури і радіально розташовує елементи, а СЛС (АОС) В. Шаталова можна починати з будь-якого місця і рухатися вільно [1].

21 століття відрізняється високим темпом життя, величезною інформаційною перенасиченістю, а розвиток науково-технічного прогресу, особливо аудіо- та відеотехніки, сформували покоління дітей з «кліповим» сприйняттям світу (яскраві картини, що швидко змінюють одна одну, мінімум інформації; якщо побачене не влаштовує, то один клік – і ти на іншому сайті). Як показує досвід, у більшості сучасних дітей переважає зорова пам'ять та мислення. Таких дітей дуже швидко втомлює тривала передача інформації на слух, але ж особливістю вивчення іноземної мови є насамперед експлуатація слуху, а не зору.

Отже, учень з такими задатками на уроці, де потрібно слухати і говорити, почуватиметься некомфортно. Маючи гарну зорову пам'ять, диктант і твір напише блискуче, а от під час аудіювання вже на другій хвилині зникне блиск в очах: розуміння почутого зміниться монотонним гулом незрозумілих фраз. А мовлення такої дитини скоріш за все буде набором неупорядкованих слів. Емоційний дискомфорт негативно позначиться на психічному та фізичному здоров'ї. І всі ці негаразди – лише наслідок неправильного підбору форм подання інформації.

Сьогодні вимагає забезпечення розвитку здібностей учня і високої самореалізації в максимально короткій строк, а це можливо за умови комфортного мікроклімату на уроці та врахування особливостей сприйняття дитини. Ураховуючи умови та якість формування другої сигнальної системи, можна сказати, що ті, кому зараз 7 – 17 потребують більше наочних, ніж вербальних опор.

Автор статті – великий прихильник мнемотехніки. Як справедливо зазначають вітчизняні та зарубіжні вчені, процес навчання буде якісним, якщо він буде вмотивованим. Навряд чи другокласник, який вивчає числівники, готуючись до диктанту, думає про своє майбутнє, про високу конкуренцію на ринку праці, але якщо значний обсяг інформації подається невимушено, без зайвого моралізаторства й інтелектуалізації, якщо можна легко користуватися поданими схемами і так же ж легко їх відтворювати, то, вважаємо, відсоток тих, хто справиться із завданням, буде значно вищим. Ми використовуємо таку схему вже у 3 класі (рис. 1).

		+ 10	*10	Який ?
1	One	eleven	ten	first
2	Two	twelve	twen	second
3	Three	Thir -	-	- d
4	Four	-	- (u)	- u -
5	Five	Fif-	-	-
6	Six	-	teen	-
7	Seven	-	-	-
8	Eight	- (t)	-	-
9	Nine	-	-	- (e)

Рис. 1 Схема «Утворення числівників»

Знак «-» означає «використовуй те саме слово». Склали цю схему, зрозумівши, що кольорове виділення змін у числівниках особливого ефекту не дає. Мініمالізм – чудовий мотивуючий інструмент.

Якщо це доступно дітям, не лякає обсягом, то це значно зменшує зусилля, потрібні вчителю, щоб не тільки донести необхідну інформацію, а й значно швидше домогтися утворення стійких навичок. Таким чином, використання схем зберігає здоров'я не лише учня, а й учителя. Відомо, що часові форми дієслів часто є каменем спотикання для учнів. Зробити процес засвоєння структур цікавим допомогли такі схеми (рис. 2):

+	_____ (s/es).
-	_____ do(es)not _____.
?	Do (es) _____?

+	_____ ed / II c
-	_____ did not _____.
?	Did _____?

+	_____ have / has _____ ed / III c
-	_____ have / has not _____ ed / III c
?	Have/Has _____ ed / III c?

- + – ствердження
- – заперечення
- ? – загальне запитання
- / – або
- ( ) – використовуємо за умови

Рис. 2 Схеми «Утворення Present Simple, Past Simple, Present Perfect»

Кожна схема подається зі списком слів – індикаторів часової форми.

Появою цих схем завдячуємо не дуже кмітливому одинадцятикласнику, якому звичайне пояснення не допомагало. Ідея

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

використати схему простого речення з прямим порядком слів як основу з'явилася у перший рік роботи в школі. Часто учні, які мають гарний лексичний запас і не плутаються у закінченнях дієслів, допускають помилки під час побудови речень, що обумовлено характерною для української та російської мов інверсією. Наочний акцент на правильному розміщенні підмета стосовно присудка дає можливість чітко і логічно правильно висловлюватись, уникаючи комічних ситуацій, особливо під час вживання *Passive Voice*.

Перевага наших схем порівняно із загальноприйнятими формулами типу *Ves, Ved* і т.п. суттєва. По-перше, у схемі певні елементи розміщуються горизонтально, а інші букви вертикально, а у формулах – лише букви. А, як зауважують психологи та вчителі-практики, краще запам'ятовується те, що вирізняється з ряду подібних. По-друге, ці схеми дають можливість подавати матеріал блоками, що значно економить час. По-третє, у схемах акцентується увага на розміщенні допоміжних дієслів, які не є типовими для української та російської мов. По-четверте, учні звикають до необхідності будувати речення із прямим порядком слів. За умови використання схем на уроках англійської мови реалізуватиметься й освітня мета, оскільки учень зіставлятиме іноземну мову з рідною, розумітиме особливості власного мовлення.

Мінімалізм та лаконічність – ось найкращі помічники у представленні матеріалу. Використання кольорової гамми так часто експлуатується на уроках, що вже особливої реакції не викликає.

Так, учням 11 класу досить важко засвоїти структуру *Conditional III*.

Але за схемою «Утворення *Conditional III*» (рис. 3) і з дуже обмеженим набором дієслів вони зможуть написати декілька речень, і навіть скласти міні-оповідання. Учні 10-11 класів уже вивчали синтаксис на уроках української мови, то ж використані умовні позначки не стануть для них новиною.

[__ should/would have _____ed/III c] (if___ had _____ ed/III c,)

Рис. 3 *Схема «Утворення Conditional III»*

Зі схемами можна працювати і усно, і письмово. Можна запропонувати дітям такі завдання:

- Складіть речення за допомогою схеми.
- Склади схему до речення.
- Знайди помилку у схемі, виправ її та склади речення.
- Розподіли слова-показники відповідно схем.
- У парах обміняйтесь картками, поясніть один одному утворення часових форм, наведіть власні приклади.

Схеми доцільно використовувати на уроках вивчення нового матеріалу, під час узагальнення та систематизації.

Використання подібних схем на уроках значно скорочує

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

час на пояснення матеріалу, отже у вчителя з'являється час на закріплення та комунікацію, що є основною метою навчання англійській мові, бо не можна навчити плавати не плаваючи.

Таким чином, активне впровадження в освітній процес технологій мнемотехніки та схем, зокрема під час вивчення числівників і часових форм дієслів, є дуже доцільним, тому що:

- мнемотехніки – це здоров'язбережувальні технології;
- вони покращують якість засвоєння нових знань;
- сприяють розвитку комунікативних та пізнавальних здібностей;
- розвивають творче, логічне та образне мислення;
- формують навички самонавчання та потребу в саморозвитку;
- підвищують упевненість у власних можливостях.

Література:

1. Банк інноваційних педагогічних технологій / Автор-упорядник: Л. В. Галіцина. – К. : Шк.світ, 2012. – 104 с.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь. Воображение и творчество. Сознание и психика / Л. С. Выготский. – Москва : АСТ/Астрель, 2008. – 654 с.
3. Зинченко Т. П. Пам'ять в експериментальной и когнитивной психологии / Т. П. Зинченко. – СПб. : Питер, 2002. – 320 с.
4. Науменко Ю. В. Здоров'язбереігаюча діяльність школи / Ю. В. Науменко // Педагогіка. – 2005. -- № 6. – С. 37-44.
5. Основы психодиагностики / ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 576 с.
6. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – Х. : Вид.група «Основа», 2016. – 144 с.- (Серія «Нові формати освіти»).
7. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти : навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 152 с.

Кайда Ю. А.*

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ І СІМ'Ї

У статті обґрунтовано доцільність використання інтерактивних форм роботи з батьками учнів початкових класів як ефективного засобу взаємодії школи та сім'ї.

Важливою складовою навчально-виховного процесу сучасного закладу освіти є організація роботи з батьками учнів. Соціально-економічні зміни, які відбуваються в житті нашої країни, потребують перегляду традиційних поглядів не лише в галузі навчання та виховання підростаючого покоління, а й у взаємовідносинах усіх ланок системи соціального розвитку особистості. Насамперед, це стосується ефективної взаємодії школи

---

* © Кайда Ю. А.